

Отримано: 7 березня 2018 р.

Прорецензовано: 13 березня 2018 р.

Прийнято до друку: 15 березня 2018 р.

e-mail: anastasiya.pozhar@gmail.com

DOI: 10.25264/2519-2558-2018-1(69)/2-102-104

Пожар А. Б. Номінативні одиниці позначення поняття «дитинство» / «childhood» в англомовному художньому дискурсі. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2018. Вип. 1(69), ч. 2, березень. С. 102–104.

УДК 811.111'4'373.23-053.3/5

Пожар Анастасія Борисівна,
Київський національний лінгвістичний університет, м. Київ

НОМИНАТИВНІ ОДИНИЦІ ПОЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ДИТИНСТВО» / «CHILDHOOD» В АНГЛОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ

У статті висвітлено встановлення корпусу основних номінативних одиниць, що належать до поняття «дитинство» / «childhood» за лексико-семантичним принципом в англомовному дискурсі. Особливу увагу приділено визначенню поняття «дитинство», його структури та складу. Проаналізовано основні ядерні та периферійні одиниці, що позначають осіб дитячого віку. Проведено словотвірний аналіз лексем, що позначають поняття «дитинство».

Ключові слова: поняття «вік людини», поняття «дитинство», лексичні засоби позначення віку людини, ядерні та периферійні одиниці, англомовний художній дискурс.

Пожар Анастасия Борисовна,
Киевский национальный лингвистический университет, г. Киев

НОМИНАТИВНЫЕ ЕДИНИЦЫ ОБОЗНАЧЕНИЯ ПОНЯТИЯ «ДЕТСТВО» / «CHILDHOOD» В АНГЛОЯЗЫЧНОМ ХУДОЖЕСТВЕННОМ ДИСКУРСЕ

В статье освещено установление корпуса основных номинативных единиц, принадлежащих к понятию «детство» / «childhood» по лексико-семантическому принципу в англоязычном художественном дискурсе. Особое внимание уделено определению понятия «детство», его структуре и составу. Проанализированы основные ядерные и периферийные единицы, обозначающие лица детского возраста. Проведен словообразовательный анализ лексем, которые обозначают понятие «детство».

Ключевые слова: понятие «возраст человека», понятие «детство», лексические средства обозначения возраста человека, ядерные и периферийные единицы, англоязычный художественный дискурс.

Anastasia Pozhar,
Kyiv National Linguistic University, Kiev

THE NOMINATIVE LABELS FOR INDICATING THE NOTION OF «CHILDHOOD» IN ENGLISH FICTIONAL DISCOURSE

The article highlights the formation of the body of the main nominative labels belonging to the notion of «childhood» according to the lexical-semantic principle in modern English fictional discourse. Particular attention is drawn to the definition of the notion of «childhood», its structure and composition. «Childhood» is a separate independent notion in modern English consciousness. The notion of «childhood» includes the period of a person's life from his birth to the beginning of the next age period – adolescence. The topic of the article is determined by the general tendency of modern linguistic studies within the cognitive-discursive paradigm to objectively establish the body of nominative units referring to the notion of «childhood» in the English language. The notion of «childhood» is of a substantive nature and is based on the meaning of «child.» The centre of the notion of «childhood» is the lexeme «child». The basic nuclear and peripheral units, which designate the children, have been analyzed. Word-building analysis of the lexemes denoting the notion of «childhood» has been carried out.

Key words: the «person's age» notion, the notion of «childhood», lexical means of identifying a person's age, nuclear and peripheral units, English fictional discourse.

Постановка проблеми. Робота присвячується опису основних номінативних одиниць позначення поняття «дитинство» / «childhood» за лексико-семантичним принципом в англомовному художньому дискурсі. Поняття «вік» досліджується нами в нерозривному зв'язку з людиною, оскільки саме людина, в першу чергу, асоціюється з поняттям «вік». Вік безпосередньо відноситься до людини і є однією з найбільш важливих її характеристик. Отже, поняття «вік» є обов'язковим компонентом будь-якої людської культури взагалі і англомовної культури зокрема. Попри увагу дослідників до поняття «вік», комплексно-прагматичному вивченню номінативні одиниці позначення поняття «дитинство» / «childhood» за лексико-семантичним принципом в сучасному англомовному дискурсі ще не підлягали.

Огляд останніх досліджень і публікацій з цієї проблеми. Сучасна лінгвістика останніх десятиліть вже проявила значний інтерес до вивчення семантики, структури, функціональних особливостей лексико-семантичної групи «вік людини» на матеріалі різних мов. Так, одним із перших дослідників, що звернулися до вивчення лексичних одиниць на позначення «дитинство», був Р. І. Хашимов. В своїй роботі він проаналізував номінативні одиниці позначення періодів дитинства та юнацького віку: *дитина, дитя, чадо, дівчинка, хлопчик* [8]. В. І. Матвєєв вибудував складне лексико-семантичне поле «вік людини» на матеріалі російської, української та англійської мов [4]. Лінгвістичний інтерпретації і аналізу піддається як уся категорія «вік» (О. В. Бахмет, Н. В. Крючкова, М. Г. Лебедько), так і окремі її аспекти (О. А. Погорасва, К. В. Рахіліна, О. С. Філімонова та ін.). В. Д. Семиряк у статті «Номінація дитини в українській мові» аналізує назви осіб дитячого віку в українській літературній та розмовній мові, наголошуючи на специфіці способу номінації дитини за віком [6, с. 118-121]. В межах антропоцентричного підходу виконана робота А. Т. Ашхаравої, присвячена концепту «Дитя» [2].

Завдання та матеріал дослідження. Актуальність обраної теми зумовлена загальною тенденцією сучасних лінгвістичних студій у межах когнітивно-дискурсивної парадигми на об'єктивне встановлення корпусу номінативних одиниць позначення поняття «дитинство» / «*childhood*» в англійській мові. **Мета статті** – висвітлити основні одиниці позначення поняття «дитинство» за лексико-семантичним принципом та встановити корпус номінативних одиниць, які використовуються на позначення поняття «*childhood*» в англійськомому художньому дискурсі. **Матеріалом** дослідження є відібрані з лексикографічних джерел номінативні одиниці, що позначають поняття «дитинство» / «*childhood*» та відібрані шляхом суцільної вибірки з художніх творів дискурсивні фрагменти, які позначають віковий період персонажа «дитинство». Основними **методами** дослідження обрано аналіз і синтез, що дають змогу досягти поставленої мети.

Виклад основного матеріалу дослідження. Лексема *childhood* в тлумачних словниках англійської мови представлена визначенням «період життя людини, коли вона є дитиною» (*the time during which one is a child*). «Дитинство» являє собою окреме самостійне поняття в сучасній англійській свідомості. Тимчасові рамки «дитинства» включають період життя людини від його народження до початку наступного вікового періоду – підліткового віку. До поняття «дитинство» відноситься і вік *немовляти* (*babyhood*), який займає дуже невеликий період в житті людини, а в лексикографічних джерелах визначається як частина періоду «дитинство» (*early childhood*).

На думку А. П. Кудряшової, не всі одиниці, що складають дане поняття, є однорідними утвореннями за своєю структурою. Частина їх представлена «цілісно-оформленими» одиницями, а саме: простими словами (*child, baby*), похідними (*childhood, babyhood*) і складними (*newborn, ankle-biter*). Іншу частину утворюють «окремо-оформлені» одиниці – словосполучення (*first part of life, early years / life*) [3].

Одиницями, що актуалізують поняття «дитинство» / «*childhood*», є: а) іменники і субстантивні словосполучення, які ноїнують сам віковий етап, а також б) іменники, що позначають особу в даному віковому інтервалі: (1) *childhood, babyhood, infancy, minority, pupilage, nonage, prepubescence, beginning, puppyhood*; (2) *baby, kid, newborn, toddler, tot, nursling, suckling, weanling, brat, tiny, infant, nipper, children, offspring*.

Словосполучення, що репрезентують досліджуване поняття, в змістовному і формальному плані слід розбити на дві групи. До першої віднесемо ті словосполучення, які, по-перше, ноїнують поняття «дитинство» (*early years / life, school-going age*) і, по-друге, позначають особи аналізованого вікового періоду (*little one, babe in arms, rug rat, in long clothes*). Це одиниці структурно і семантично подільні. Дані словосполучення містять у своїй структурі головний компонент і компоненти, залежні від нього. Головним компонентом виділених словосполучень є іменник, тому виділені словосполучення цього типу можна віднести до субстантивних.

Друга група містить фразеологічні словосполучення, структурно і семантично неподільні, перше з яких ноїнує розглянутий віковий період (*springtime of life*), а решта є позначеннями людей аналізованого поняття (*a slip of a boy / girl, small fry, little shaver*). Останні два словосполучення мають відношення тільки до осіб чоловічої статі.

В. І. Матвеев [4] ділить всі одиниці, що позначають осіб дитячого віку на ядерні та периферійні. Основним в групі ядерних одиниць є слово *child* (*children*) зі значенням «дитина, дитя у віці від народження до змужніння»: *When I was yet a child, no childish play to me was pleasing* [12 (1: 201)]; *A child of three is fairly agile ... By the time he is 12 is capable of athletic accomplishments* [9, с. 314].

Найменування *infant* частіше використовується для назви немовлят [7, с. 50], Проте нерідко служить для позначення дитини у віці до 3-7 років: *By the age of two or three months the infant is usually ready for semisolid food* [10]; *Tess then stood erect with the infant in her arms and beside the basin the next sister held the prayer* [13]. У зв'язку з неоднозначністю у визначенні вікового діапазону понять, що входять в слова *infancy, infant*, прийнята міжнародна статистична угода, що визначає *infancy* як перший рік життя дитини (від 0 до 11 місяців).

Слово *baby*, спочатку зменшувальне до *babe*, зі значеннями «дитя, немовля, дитина» [12] раніше було абсолютним синонімом до *child*, утворене від дієслова *to babble* «лепетати». Слово *baby* активно вживається в розмовній мові, а останнім часом проникло в нейтральний стиль, все частіше вживається як абсолютний синонім *infant* «немовля», проте є значно більш частотним [11, с. 236]: *The infant usually emerges first ... In approximately one out of 30 births, however, the baby presents the buttock or the feet first* [9, с. 313].

Периферійні іменники за семантичною ознакою можуть об'єднуватися в підгрупи, протиставлені одна одній. У підгрупу об'єднуються слова, що відрізняються від ядерного найменування *child* тільки емоційно-стилістичним забарвленням. Це іменники *kid, tad, bairn, gyte, bab, brat, childie* та їх деривати. У розмовній мові для позначення дитини використовується найменування *kid*, яке спочатку відносилось до сленгу, в значенні «дитина» перейшло в літературу, а в американському варіанті англійської мови вживається як синонім до слова *child* [5, с. 50], а останнім часом часто в розмовній мові: *A family, a father, a mother and a little kid about six years old* [14].

Словом *tot* частіше позначають дитину, яка вчиться ходити. Для нього характерна розмовно-фамільярно забарвленість з пестливим відтінком. Розмовні найменування *kidling, babelit, moppet* мають значення «малюток, немовля». У даних словах виділяється ще ознака «пестливості». Слова *nursling, suckling, weanling, toddler, cheeper* виділяються на підставі наявних у них мотивувальних, диференціальних ознак. Найменування *nursling, suckling, weanling* утворені шляхом додавання до відповідних дієслів зменшувального суфікса *-ling* [5, с. 50].

Дитина, яка живиться ще молоком матері або годувальниці, називається *nursling: Mother and wet nurses suffering from disease ... infecting their nursling* [12 (8: 872)]. Найменування *toddler i cheeper* утворені шляхом додавання відповідно до дієслів *to toddle* суфікса *-er*. Немовля, яке часто пищить, отримало найменування *cheeper*.

В роботі Авдєєвої О. А. [1] словотворчому аналізу піддалися лексеми, які були розподілені за двома частинами мови: іменники та прикметники. Іменники досліджуваної групи за своєю природою є як похідними (*childhood, babyhood, infancy, bantling, newborn, toddler, nursling, suckling*), так і первинними утвореннями (*child, babe, baby, kid, tot, brat, urchin*). До первинних іменників відносяться одиниці, що позначають особу даного поняття: *child, babe, baby, kid, infant, neonate, bambino, tot, papoose, brat, bairn; tiny, cub, slip, cockerel, tad, urchin, quail, quiff, filly, coed, puss, cherub, fegats, brood, issue, scions, seed, offspring*. Похідні одиниці утворені за допомогою афіксації, словоскладання (*bobby-soxer, chickabiddy, guttersnipe*) і конвер-

сії (*newborn*). Основою для утворення похідних іменників даного поняття служать як самі іменники, так і прикметники та дієслова. Залежно від афікса, за допомогою якого утворюється той чи інший іменник поняття «дитинство», в списку іменників виділяються кілька груп: (1) Афіксація іменників поняття «дитинство», які позначають сам етап: *-hood: childhood, babyhood, puppyhood; -age: pupilage, nonage; -y: infancy; -ence: prepubescence; -ing: beginning*. (2) Афіксація іменників, що позначають особу в понятті «дитинство»: *-ling: bantling, nursling, suckling, weanling, foundling, sweetling, bratling, youngling, fledgeling; -er: toddler, nipper; -kin: boykin; -et: moppet; -ine: gamine; pre-: preteen; -y: progeny; -ture: progeniture*. Список одиниць поняття «дитинство», представлених прикметниками, включає: (1) простий прикметник *small*; (2) похідні прикметники – прикметники, утворені шляхом приєднання до основи будь-якого афікса (*-ent: prepubescent; -ish: kiddish, kittenish, coltish; -ling: fledgeling*); (3) прикметники дієприкметникового походження і складні прикметники, що складаються з двох основ (*unbreeched, new-born, knee-high*).

У лексико-тематичній групі «дитинство» представлені три лексико-семантичні групи. Першу лексико-семантичну групу складають іменники і номінативні словосполучення з гіперсемою – «позначення дитинства». До ядерних одиниць відносяться абстрактні позначення «дитинства» нейтрального стилю: *childhood, babyhood, infancy*. Список периферійних одиниць становлять позначення дитинства, які деталізують значення базових лексем. До них відносяться слова різного стильового забарвлення, а також містять додаткові семи в структурі свого значення (*minority, pupilage, nonage, prepubescence, beginning, puppyhood*) і субстантивні словосполучення (*springtime of life, early years / life, school-going age*).

Другу лексико-семантичну групу представляють іменники та словосполучення з гіперсемою «позначення особи дитячого віку». Ядерні одиниці складають одиниці нейтрального стилю: *child, baby, children*. Периферійні одиниці деталізують одиниці першої групи, актуалізуючи якусь гіпосему підгрупи, і розрізняються за стильовим забарвленням. Гіпосема 1: «позначення особи чоловічої статі» (*cub, cockerel, boykin, tad, urchin, nipper, tyke*). У підгрупу також увійшли фразеологічні одиниці *small fry, little shaver*. Гіпосема 2: «позначення особи жіночої статі» (*quail, quiff, gamine, puss*). Гіпосема 3: «позначення осіб обох статей» (*kid, infant, bantling, neonate, newborn, bambino, toddler, tot, nursling, suckling, weanling, sweetling, foundling, bratling, papoose, brat, bairn, tiny, offspring, youngling, slip, cherub, preteen, guttersnipe*). У цю підгрупу також входять словосполучення *little one, babe in arms, rug rat, in long clothes* і фразеологічну одиницю *a slip of a boy / girl*. Гіпосема 4: «позначення осіб у множині» (*children, fegats, brood, seed, descendants, progeniture, offspring*).

Третя лексико-семантична група представлена прикметниками з гіперсемою «ознака особи дитячого віку». Ядерними одиницями групи є одиниці нейтрального стилю: *small, new-born*. Периферійні одиниці деталізують ядерні одиниці, актуалізуючи гіпосему «характеристики дитинства» (*prepubescent, kittenish, coltish, hoydenish, fledgeling, unbreeched, knee-high, ageless, tiny, unvrinkled, kiddish*), до яких відносяться різноманітні характеристики: фізіологічні, емоційно-психічні, інтелектуальні та характеристика зовнішності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. З усього сказаного можна зробити висновок, що поняття «дитинство» / «*childhood*» представлено в лексикографічних джерелах тільки іменними одиницями (іменниками і прикметниками), а також субстантивними і ад'єктивними словосполученнями. Поняття «дитинство» має субстантивний характер і базується на значенні «особа дитячого віку». Центром поняття «дитинство» є лексема *child*, яка вказує на «особу дитячого віку» обох статей.

Невирішеність питань, пов'язаних із формами і шляхами набуття вербальними і невербальними засобами позначення поняття «дитинство» / «*childhood*» та інших періодів життя персонажа необхідної прагматичної значущості в англійському художньому дискурсі, є перспективним напрямом для подальших досліджень і здійснення їх комплексного лінгвосоціотичного та прагмалінгвістичного дослідження з позицій дискурсивно-прагматичного підходу.

Література:

1. Авдеева О. А. Средства выражения концепта «возраст» в английском языке: дис. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.04 / О. А. Авдеева. – Санкт-Петербург, 2007. – 220 с.
2. Ашхарова А. Т. Концепт «дитя» в русской языковой картине мира: дис. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.01 / А. Т. Ашхарова. – Архангельск, 2002. – 202 с.
3. Кудряшова А. П. Процессы образования и функционирования эвфемизмов в семантических полях «смерть», «болезнь», «возраст» (на материале русского и немецкого языков): автореф. дис. ... канд. филол. наук.: спец. 10.02.19 / А. П. Кудряшова. – Саратов, 2002. – 24 с.
4. Матвеев В. И. Структура семантического поля возраста человека (на материале русского, украинского и английского языков): дис. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.19 / В. И. Матвеев. – Киев, 1984. – 276 с.
5. Русанова С. В. Лексико-семантическая группа существительных, обозначающих понятие «ребёнок» в современном английском языке. Уч. зап. / Моск. гос. пед. ин-т им. В.И. Ленина № 293. – Исследования по английской лексикологии. – М.: МГПИ им. В.И. Ленина, 1967. – с. 45-64.
6. Семиряк В. Д. Номінація дитини в українській мові // Вісник Запорізького державного університету. – 2002. – Філологічні науки. – № 3. – С. 118-121.
7. Слово в грамматике и словаре. – М.: Наука, 1984. – 224 с.
8. Хашимов Р. И. К вопросу о формировании русской возрастной лексики (историческое формирование и современное функционирование возрастных наименований несовершеннолетних детей): дис. ... канд. филол. наук / Р. И. Хашимов. – М., 1973. – 200 с.
9. Encyclopedia international. N. Y.: Grolier incorp., 1974. – 452 p.
10. The Encyclopedia of health and the human body. N. Y., Lnd.: Watts, 1977. – 426 p.
11. An English – French – German – Spanish Word frequency dictionary. N. Y.: Dover publications, incorp., 1961. – 441 p.
12. The Oxford English dictionary: In 12 volumes. – Oxford: Clarendon press, 1970-1975.

Джерела ілюстративного матеріалу:

13. Hardy Th. Tess of the d'Urbervilles / Thomas Hardy. – М.: Foreign Languages Publ. House, 1950. – 416 p.
14. Salinger. J. D. The catcher in the rye / Jerome David Salinger. – М.: Progress Publishers, 1979. – 248 p.